

Parlamente Sistemlerde Politik Devresel Dalgalanmalar: Teori ve Türkiye İçin Bir Uygulama

Funda TELATAR*

This paper empirically investigates the political business cycle hypothesis for Turkey, taking into account the potential two-way interaction that originates from the control (with certain limitations) by the government over election timing. Using the single equation and simultaneous equation estimation procedures with the inflation rate being the political variable, two hypotheses about the incumbent government in a parliamentary system were tested. First hypothesis called as "manipulative cabinet" hypothesis states that, once the election is scheduled, the government manipulates the economy through its monetary and fiscal policies such that business cycle peaks (or troughs) synchronize with the timing of election. Second, and more important for the parliamentary systems, is the "political surfing" hypothesis that considers the possibility of dissolving the legislature by the government. Political surfing hypothesis states that the government waits for the right moment (characterized by high growth and/or low unemployment) to call an election. We found no evidence for the hypotheses in the 1986-1997 period. This result is surprising having regard to the observations and needs to be interpreted in the light of the specific features of the Turkish economy.

I. GİRİŞ

Makroekonomik değişkenlerde ortaya çıkan dalgalanmaların, yarattıkları belirsizlik ortamı nedeniyle, ekonomik birimlerin yatırım, tüketim ve üretime ilişkin kararlarını olumsuz yönde etkilemeleri, söz konusu dalgalanmalara hangi faktörlerin yol açtığı sorusunu, iktisat literatüründe yoğun biçimde araştırılan konulardan birisi haline getirmiştir. Ekonomik devresel dalgalanmaların nedenlerine alternatif bir açıklama sunan politik devresel dalgalanmalar (political business cycles, PBC) teorisinin temel hareket noktası, ekonomik çevrimler ile siyasi çevrimler arasında yakın bir ilişki olduğu düşüncesidir. Söz konusu ilişki, esas olarak ekonomik politikaların genel seçimler ile iktidara gelmiş siyasi otoriteler tarafından belirleniyor olması gerçeğine dayandırılmaktadır. PBC teorilerinin geliştirilmesi ile, daha önce yalnızca gözlem ve yorumlara dayalı araştırmaların yerini, hükümetlerin

* Doç. Dr., G.Ü. İİBF, İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

seçim zamanındaki ekonomik koşulları dikkate alarak ekonomik politikaları belirledikleri varsayımı üzerine kurulu formel modeller almıştır. Belirtilen hükümet davranışı, seçim zamanındaki olumlu ekonomik gelişmelerin seçim kazanma şansını arttırdığı şeklindeki gözlemlere dayalı olarak açıklanmaktadır. PBC modellerinde, belirli makroekonomik göstergelerin, seçim zamanları ile uyumlu zirve (veya dip) noktaları yaratacak şekilde dalgalanacağı ileri sürülmektedir.

Ekonomide gözlenen devresel dalgalanmaların hükümetlerin seçim kazanma amaçlarına yönelik olarak izledikleri bilinçli politikaların sonucu olup olmadığı sorusuna verilecek yanıtın, gerek iktisat gerekse siyaset alanında önemli yansımaları olacağı açıktır. Herhangi bir ekonomi için politik kökenli devresel dalgalanmaların varlığına ilişkin bulgular, iktisatçıların ekonominin işleyişini gereği gibi anlamalarının siyasi çevrimleri dikkate almaksızın mümkün olamayacağı şeklinde bir sonuca götürecektir. Ayrıca, bu tip dalgalanmaların varlığı, izlenen politikaların yarattıkları ekonomik sonuçların optimal olmadığı konusunda da sinyal verecektir. Bunun nedeni, yeniden seçilme kaygısı ile hareket eden hükümetlerin bilinçli manipülasyonlarının ekonomiyi, bu tip manipülasyonların olmadığı duruma oranla, daha kötü bir duruma götürebilmesidir. PBC modellerinin en aşırı versiyonunda, ekonominin seçim kazanma amaçlı manipülasyonunun demokratik sistemlerde bir “enfilyonist eğilim” yaratacağı ifade edilmektedir.

Politik devresel dalgalanmaların varlığına ilişkin bulguların, hükümet davranışlarının analizinde önem kazanan bir diğer boyutu bulunmaktadır. Buna göre, seçmenlerin oylama kararlarını verirken ekonomik koşulları dikkate almamaları halinde, hükümetlerin ekonomiyi manipüle ederek yeniden seçilme şanslarını arttırmaları mümkün olamayacağına göre, söz konusu dalgalanmaların varlığı, herşeyden önce, ekonomik koşulların seçim sonuçlarını etkilediğini ispatlar nitelikte olacaktır. PBC modellerinde, düşük işsizlik ve yüksek büyüme oranlarının hükümete duyulan güveni ve verilen desteği arttırdığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla, hükümetlerin izleyecekleri ekonomi politikaları hakkında karar verirken, bu politikaların yaratacağı sonuçların seçmen davranışları üzerinde yaratacağı etkileri de hesaba katmaları gerekmektedir. Seçmen tercihlerinde ortaya çıkacak değişiklik dikkate alınmadan uygulanan politikalar, hükümetlerin yeniden seçilmeyerek cezalandırılmaları sonucunu yaratabilecektir.

Türkiye’de, hükümetlerin PBC teorilerinin öngörülerine uygun biçimde, seçim öncesinde genişletici makroekonomik politikalar izleme eğilimlerine ilişkin gözlemler, teorik literatürde politik devresel dalgalanmalar kavramına karşılık gelen “seçim ekonomisi” olgusunun iktisadi yaşamın bir parçası olması sonucunu yaratmıştır. Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir husus vardır. Seçimler öncesinde toplam talebi artırma çabalarına ilişkin gözlemler, hükümetlerin yeniden seçilme amaçlarına yönelik olarak ekonomiyi manipüle ettikleri şeklinde bir sonuca ulaşılmasını haklı çıkarmakla birlikte, iktisat literatüründe sunulan teorik çerçeve

dikkate alınmaksızın yapılacak değerlendirmeler, yanlış olmasa da, eksik olacaktır.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de 1986-1997 arasında görev yapmış hükümetlerin, PBC modellerinin uygulamaya ilişkin önermelerine uygun biçimde davranıp davranmadıklarının test edilmesidir. Bu amaçla ilk olarak, PBC literatürünün ortaya çıkış ve gelişim sürecinin kısaca aktarılması uygun bulunmuştur. Üçüncü kısımda, oportünistik hükümet davranışını öngören PBC modelleri incelenmekte ve modellere ilişkin belli başlı bazı ampirik çalışmaların sonuçlarına değinilmektedir. Dördüncü kısımda, Türkiye gibi parlamenter sisteme sahip ülkelerde PBC’lerin varlığının test edilmesi amacıyla geliştirilen hipotezler ortaya konulmakta ve beşinci kısımda bu hipotezler Türkiye için test edilmektedir. Altıncı kısım, sonuçların değerlendirilmesine ayrılmıştır.

135

II. SİYASETE EKONOMİK YAKLAŞIM

“Seçmenler ekonomik gelişmeler ile ilgilenirken, siyasi iktidarların sahip oldukları güç konusunda kaygılandıkları” şeklindeki gerçek yaşama ilişkin gözlemden hareket eden politik devresel dalgalanmalar teorisinin genel çerçevesi “siyasete ekonomik yaklaşım” tarafından çizilmektedir. Siyaset bilimi kapsamındaki konuların ekonomik yöntemler yardımıyla analiz edildiği yaklaşımda, marjinalist okulun fayda-maliyet yöntemi temel alınmakta ve seçmenler ile hükümetler, belirli kısıtlar altında fayda maksimizasyonuna ulaşmayı amaçlayan karar birimleri olarak tanımlanmaktadır.

Miller (1997:1173), siyasete ekonomik yaklaşımın kökenlerinin, önde gelen sosyal bilimcilerin iktisadi ve siyasi yazıları arasında çok az farklılığın söz konusu olduğu 17.-19. yy.larda bulunduğunu belirtmektedir. İktisat ve siyaset arasındaki uzun süreli ilişki, William S. Jevons’un 1871 yılında yazdığı ve matematiksel araçların iktisadi analiz açısından taşıdığı önemi vurguladığı *Theory of Political Economy* isimli çalışmasından itibaren kopmaya başlamıştır. Marjinalist devrimin yönünü belirlediği 1890 yılından sonra iktisadın, piyasalardaki fiyat mekanizmasının incelenmesine yöneldiği ve bu süreçte, bir disiplin olarak, matematiksel, tümden gelimci ve pozitif olma eğiliminin güç kazandığı gözlenmektedir. Bununla birlikte, 1950’lerin sonlarından itibaren iktisat ve siyaset bilimi arasındaki keskin ayırım çizgisi giderek zayıflamıştır¹ Disiplinlerarası çalışma periyodu, Arrow’un *Social Choice and Individual Values* (1951) ve Mancur Olson’un *The Logic of Collective Action* (1965) isimli çalışmaları ile başlamıştır. Duncan Black’in *The Theory of Committees and Elections* (1958), Anthony Downs’un *An Economic Theory of Democracy* (1957), James Buchanan ve Gordon Tullock’un *The Calculus of Consent* (1962) başlıklı çalışmaları bu dönemdeki diğer

1 Miller (1997), iktisadın siyaset bilimi üzerindeki etkisinin diğer tüm sosyal bilim dallarından daha güçlü hissedildiğini ileri sürmektedir.

bazı önemli çalışmalardır. Leijonhufvud (1988:xv)'a göre, 1970'lerde yaşanan ekonomik problemler söz konusu eğilimi güçlendirmiştir. Stagflasyon olgusunun, izlenen politikaların başarısızlığından kaynaklandığı, başka bir deyişle "insan-yapısı" olduğu şeklindeki gözlemler, siyasi süreçlerin iktisat açısından taşıdığı önemi arttırmış ve makroekonomik politika teorisi üzerine çalışan iktisatçıların siyasi boyutlara gittikçe artan bir ilgi duymaları sonucunu yaratmıştır.

İktisat ve siyaset alanındaki güncel gelişmeler, pozitif politik iktisat alanının doğuşunu da beraberinde getirmiştir. Alt ve Shepsle (1990)'a göre, yeni araştırma geleneği, politik iktisada normatif ve tarihsel yaklaşımlardan önemli ölçüde farklıdır. Normatif yaklaşımda, servet ve güç dağılımına ilişkin değer yargıları vurgulanarak, belirli değerlendirme kriterlerine göre optimal sonuçlar veya düzenlemeler türetilmekte; tarihsel yaklaşımda ise, teorik bir temelden hareket edilmeksizin tarihsel boyut ve tanımlamalar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Pozitif politik iktisat yaklaşımında, diğer iki yaklaşımdan farklı olarak, bir yandan yaşanan deneyimlerin yargılanmasından çok açıklanması amacıyla karşılaştırmaya baz oluşturacak kurallar ve önermeler tartışılırken, diğer yandan sonuç itibarıyla gerçek olgular ile ilgileniliyor olsa da, açık bir teorik temelden hareket edilmektedir. Bu bağlamda, pozitif politik iktisadın "siyasi ve ekonomik kurumlar çerçevesinde rasyonel kararların analizi" olarak tanımlanması mümkündür. Çalışmamızın konusunu oluşturan politik devresel dalgalanma teorileri, pozitif politik iktisadın en önemli araştırma konularından birisini oluşturmaktadır.

Politik devresel dalgalanmalar teorisinin temel varsayımı, seçim sürecinin arz ve talebin biraraya geldiği bir "piyasa" olarak tanımlanmasıdır. Genel seçimlerde kullandıkları oylar ile iktidar için rekabet eden siyasi partiler arasındaki tercihlerini açıklayan seçmenler siyaset piyasasının talep yönünü oluşturmakta ve mal piyasasındaki tüketicilerin yansımaları olarak kabul edilmektedir.² İlk olarak, Downs (1957) tarafından ortaya atılan "ekonomik seçmen (oylama) teorisine göre, seçmenler, (i) oy kullanma/kullanmama ve (ii) iktidardaki parti lehine oy kullanma/kullanmama olmak üzere, iki tür karar problemi ile karşı karşıyadırlar.³

2 Bununla birlikte, seçim piyasasındaki seçmen ile mal piyasasındaki tüketici arasında önemli bir fark bulunduğu belirtilmelidir. Söz konusu farklılık, tüketicinin piyasadaki özel mal satın almak için harcadığı "para birimi cinsinden oy"un doğrudan nihai sonuca (tüketim) götürmesine karşılık, seçmenin siyasi iktidar için harcadığı oyun özel mal niteliği taşımayan seçim sonuçlarını (iktidarı oluşturacak siyasi parti/partilerin belirlenmesi) yaratmasıdır. Seçim sonuçları, gerek ortaya çıkışı gerekse yaratacağı sonuçlar açısından diğer seçmenlerin davranışlarına ve temsili demokrasilerde temsil sürecinin yapısına bağlı olması nedeniyle, toplumsal bir mal niteliği taşımaktadır. Seçmen ile tüketici davranışları arasındaki söz konusu farklılık, ilk olarak Buchanan (1954)'da tartışılmaktadır.

3 Çok sayıda seçmenin olduğu seçim piyasasında seçmen, kullandığı oyun seçim sonuçları üzerinde önemsenmeyecek kadar küçük bir etkiye sahip olduğunun farkında olduğu gibi, oy kullanmanın görmezden gelinemeyecek maliyetlerine de katlanma durumunda kalmaktadır. Buradan hareketle, seçimlere katılım oranının yüksek olması, tek bir seçmenin seçim sonuçlarından elde etmeyi beklediği net faydanın maliyetleri aşacak ölçüde yüksek olması ile açıklanabilir (Schneider ve Frey, 1988:242).

Ekonomik seçmen teorisine göre (Downs, 1957; Riker ve Ordeshook, 1968), seçmenlerin hükümetin lehine oy kullanma/kullanmama kararları, esas olarak geçmiş dönemde izlenen politikaların yarattığı sonuçlar itibariyle ölçülen makroekonomik performansa bağlı olmaktadır. Rasyonel seçmenlerin iktidara gelecek partinin izleyeceği politikalarından elde etmeyi bekledikleri net faydayı maksimize edecek şekilde davrandıkları kabul edilmektedir.⁴

137

Gerçek yaşamda seçmenlerin beklenen fayda tahminleri yaparken hangi değişkenleri dikkate aldıkları ise, ampirik olarak belirlenmesi gereken bir konudur ve oy-popülarite fonksiyonları üzerine geliştirilmiş geniş bir literatürde araştırılmaktadır.⁵ Oy-popülarite fonksiyonlarına ilişkin çalışmaların incelendiği Schneider ve Frey (1988)'de belirtildiği gibi, seçmenler performans değerlendirmelerini yaparken, hükümetin -en azından kısmen- sorumlu olduğunu düşündükleri ekonomik ve siyasi gelişmeleri dikkate alacaklardır. Downs'un siyasi rasyonalite kavramına dayalı olarak geliştirilen "sorumluluk" (responsibility) hipotezine göre, ekonomik durum iyi olduğu takdirde, hükümetin popülaritesi de yüksek olmakta ve seçim kazanma şansı artmaktadır. Ayrıca, ekonomik gelişmelere ilişkin bilgi toplama sürecinin maliyetli olması nedeniyle seçmenler, halihazırda bilgi sahibi oldukları veya bilgi sahibi olmalarının görece kolay olduğu değişkenleri dikkate alacaklardır. Buna göre, enflasyon ve işsizlik oranları, harcanabilir gelirin artış oranı, vergi yükü ve transfer ödemeleri, seçmenlerin kolayca bilgi sahibi olabilecekleri değişkenlerdir. Seçmenlerin oylama kararlarında dikkate alabilecekleri siyasi faktörlere örnek olarak, dış krizler ve yurt içinde politikacıları ilgilendiren skandallar vb. verilebilir. Bununla birlikte, siyasi gelişmeleri yansıtan uygun değişkenlerin bulunmasındaki güçlükler nedeniyle, oy-popülarite fonksiyonlarının tahminine yönelik ampirik çalışmalarda siyasi değişkenlerin çoğunlukla dışlandığı ve araştırılması görece kolay olan ekonomik değişkenlerin dikkate alındığı görülmektedir.⁶

Ekonomik değişkenlerin oylama kararı üzerindeki etkilerine ilişkin ampirik çalışmaların büyük kısmında, "olumlu" ekonomik gelişmelerin hükümetin yeniden seçilme şansını arttırdığı sonucuna ulaşılmaktadır (Price, 1997).⁷ Buna göre, ekonomik koşullar ne kadar iyi ise, seçmenler hükümetin performansından o kadar

- 4 Politik devresel dalgalanmalar teorisinde, yönetim erkine sahip hükümetlerin, başka deyişle iktidardaki siyasi partilerin davranışları analiz edilmekte; bu açıdan pasif konumda olan muhalefet partilerinin davranışları analiz dışı tutulmaktadır.
- 5 Oy-popülarite fonksiyonları konusunda kapsamlı bir literatür incelemesi için bkz. Nannestad ve Paldam, 1994).
- 6 Siyasi değişkenlerin de dikkate alındığı ender çalışmalara örnek olarak, Hibbs (1977, 1987), Kernell (1978) ve Fair (1978) verilebilir.
- 7 İngiltere ve Japonya'da ekonomik değişkenlerin seçim sonuçları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı şeklindeki sonuçları ile Whiteley (1980) ve Inoguchi (1980), bu konuda birer istisna teşkil etmektedir.

büyük fayda sağlamaktadırlar.⁸ Oy-popülarite fonksiyonlarının tahmin edildiği çalışmalarda, değişkenlerin göreceli etkileri konusunda ülkeler arasında farklı bulgular elde edilmesi nedeniyle görüş birliğine ulaşılamamış olmasına karşın, seçmenlerin oylama kararlarında etkili olan en önemli iki faktörün enflasyon ve işsizlik oranı olduğu konusunda uzlaşma sağlanmış görünmektedir.

Seçim piyasasının talep yönünde, hükümetin izlediği makroekonomik politikaların yarattıkları sonuçlara yönelik taleplerini dile getiren seçmenler bulunurken, arz yönünde makroekonomik sonuçları yaratan hükümetler yer almaktadır. Politik devresel dalgalanmalar teorisinde seçimlere yönelik olarak varsayılan hükümet davranışı, ilk olarak, Downs (1957) tarafından ortaya atılmıştır. Downs'un 'kişisel çıkar (self-interest) önderliği' aksiyomuna dayalı olarak tanımladığı davranış biçimine göre, siyasi partilerin/politikacıların esas hedefleri toplumsal refahı artırıcı politikaları uygulamak amacıyla iktidara gelmek değil, iktidara gelebilmek için bu politikalarından yararlanmaktır.⁹ Başka bir deyişle, siyasi partilerin birincil amacı iktidara gelmek, iktidarda olanlar için ise yeniden seçilmektir. Bu bağlamda, izlenen veya seçim öncesinde izleneceği vaat edilen politikalar, siyasi partilerin seçim kazanma amaçlarına ulaşmak için yararlandıkları araçlar konumundadır. Dolayısıyla, siyaset piyasasında seçmenler ile hükümet arasındaki bağlantı, izlenen makroekonomik politikaların yarattıkları sonuçlar aracılığıyla kurulmaktadır ve bu nedenle hükümetler izleyecekleri politikalara karar verirken, seçmenlerin oyları aracılığıyla verecekleri tepkileri de dikkate almak durumundadırlar. Siyasi partilerin iktidara kendi özel amaçlarını da getirdikleri ve izlenen politikaların özel amaç güdümlü davranışların sonucu olduğu düşüncesi, her partinin diğerinden daha fazla oy elde etmeye çalıştığı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, kişisel çıkar önderliği aksiyomu, oy maksimizasyonunu hedefleyen hükümet tipine götürmekte ve hükümetin, ekonomiyi en fazla oy kazandıracığına inandığı şekilde manipüle ettiği kabul edilmektedir. Bu bağlamda, hükümetin seçim öncesi genişletici politikalar izleyerek ekonomiyi manipüle etme eğilimi, oy maksimizasyonu sürecinin bir sonucu olmaktadır. Genişletici politikalar aracılığıyla ulaşıldığı kabul edilen oy maksimizasyonu süreci ise, seçmenlerin hükümetleri enflasyon ve işsizlik/büyüme oranları itibarıyla yaratılan sonuçlar bazında değerlendirdikleri varsayımına dayanmaktadır.

8 Mueller (1970), ekonomik koşulların popülarite üzerindeki etkilerinin asimetrik olduğunu ileri sürmektedir. Mueller'e göre, olumlu gelişmelerin popülarite üzerindeki artırıcı etkisi, olumsuz gelişmelerin düşürücü etkisinden daha büyüktür. Başka bir deyişle, seçmenler hükümeti iyi performans için ödüllendirip, kötü performans karşılığında cezalandırsalar da, verilen ödül ile ceza arasında bir asimetri söz konusu olmaktadır; ödülün popülarite üzerindeki ağırlığı cezanın ağırlığından daha büyüktür.

9 Calhoun, kişisel çıkar önderliği aksiyomunu şu şekilde açıklamaktadır (Downs, 1957:27): Bireylerin kendilerini doğrudan etkileyen olayları, diğer bireyler aracılığıyla dolaylı olarak etkilendikleri olaylardan daha güçlü hissetme eğilimleri, kaçınılmaz olarak bireyler arası çatışmaya yol açmaktadır. Her birey kendi güvenlik ve mutluluğuna, diğerlerinin güvenlik ve mutluluğundan daha fazla önem verir; bunların birbiri ile çatışması halinde ise birey, diğer bireylerin çıkarlarını kendi çıkarları uğruna feda etmeye hazırdır.

Seçmenler ile hükümetler arasında yukarıda açıklanan karşılıklı ilişki, politik devresel dalgalanmalar teorisinin çıkış noktasını oluşturmaktadır. Buna göre, seçmenler oylama kararlarını verirken hükümetin izlediği politikaların yarattığı ekonomik sonuçları dikkate almakta, hükümetler ise yeniden seçilebilmek için seçmenlerin politikaların sonuçlarına verecekleri tepkileri hesaba katmaktadırlar.

139

III. PBC LİTERATÜRÜNE KISA BİR BAKIŞ

Siyasi süreçlerin ekonomi politikası oluşumu ve yürütülmesi açısından taşıdığı önemden hareketle ortaya atılan politik devresel dalgalanmalar (political business cycles) teorisi (PBC), iki farklı çizgide gelişmiştir: Oportünistik Okul ve Partizan Okul.¹⁰ Ekonomide siyaset kökenli devresel dalgalanmaların var olduğu düşüncesi Kalecki'ye kadar geri götürülebilirse de (Feiwel, 1974), literatür bugünkü anlamda ilk formel şeklini oportünistik okulun kurucusu Nordhaus (1975) ile almıştır. Oportünistik okulun temel varsayımı, siyasi iktidarların seçim öncesi ekonomik performanslarını iyileştirmek amacıyla genişletici politikalardan yararlanma güdüsüne sahip olmasıdır (Nordhaus, 1975; MacRae, 1977). Buna göre, hükümetler seçim öncesi büyüme oranını arttırmak ve işsizlik oranını düşürmek için toplam talebi uyarmakta; başka bir deyişle, ekonomiyi manipüle etmektedirler. Seçmenlerin hükümetleri göstermiş oldukları ekonomik performans itibarıyla değerlendirdikleri kabulü altında ve rasyonel beklentilerin yokluğunda, hükümetin ekonomiyi manipüle etme çabaları reel ekonomik faaliyetleri, dolayısıyla yeniden seçilme şansını arttıracaktır. Seçim öncesi izlenen genişletici politikaların seçim sonrasında ortaya çıkan enflasyonist sonuçları ise, daraltıcı politikalar yardımıyla ortadan kaldırılmaya çalışılacak ve seçmenler resesyon şeklinde bir maliyet ile karşı karşıya kalacaklardır. Açıklanan süreç ekonomide, hükümetlerin "oportünistik" davranışlarından kaynaklanan ve seçim zamanları ile uyumlu biçimde ortaya çıkan devresel dalgalanmalar yaratmaktadır.

Oportünistik PBC modelinin hükümet dışı kesimin davranışlarına ilişkin iki önemli varsayımı bulunmaktadır: (i) Ekonomi beklentileri içeren Phillips ilişkisi ile tanımlanmaktadır ((1) numaralı denklem)¹¹; (ii) Enflasyon beklentileri uyarlayıcı (adaptive) yapıdadır ((2) numaralı denklem) (Alesina, Roubini ve Cohen, 1997:17):

$$u_t = \bar{u} - \gamma(\pi_t - \pi_t^e); \quad \gamma > 0 \quad (1)$$

$$\pi_t^e = \pi_{t-1} + \lambda(\pi_{t-1}^e - \pi_{t-1}); \quad 0 < \lambda < 1 \quad (2)$$

10 Çalışmamızda test edilen hipotezler oportünistik okulun önermelerine dayalı olduğu için, partizan okul kapsam dışı bırakılmıştır. Politik devresel dalgalanma teorilerinin temel varsayımları ve önermeleri için bkz. Telatar (1999).

11 Okun yasası gereği, işsizlik oranı yerine büyüme oranı geçirilebilmektedir.

(1) numaralı denklemde u_t t dönemi işsizlik oranını, \bar{u} doğal işsizlik oranını, π_t t dönemi enflasyon oranını ve π_t^e t döneminde beklenen enflasyon oranını göstermektedir; λ pozitif olduğu kabul edilen bir uyarılma parametresidir. (2) numaralı denklem, enflasyon beklentilerinin yalnızca geçmiş enflasyon gözlem değerlerine bağlı olarak oluşturulduğunu ifade etmektedir.¹² λ parametresi, geçmişte yapılan tahmin hatalarına karşı bugün gösterilen tepkinin büyüklüğünü temsil etmektedir. Buna göre, bir önceki dönemde (t-1) beklentiler gerçekleşmiş ise, içinde bulunulan dönemde (t) beklenen enflasyon, önceki dönemde gerçekleşen enflasyon oranına eşit olacaktır. (2) numaralı denklemden görüldüğü gibi, seçmenler mevcut tüm bilgiyi, özellikle de hükümetin gelecekte izleyeceği politikalara ilişkin değerlendirmeleri dikkate almamakta ve bu anlamda 'irrasyonel' bir davranış sergilemektedirler. Oportünistik modellerde, seçmenlerin rasyonel olmayan davranış biçimi, hükümetlerin ekonomiyi manipüle ederek seçmenleri her seçim döneminde yeniden kandırabilmelerine olanak sağlamaktadır.¹³ Beklentilerini oluştururken geleceği dikkate almamaları anlamında 'miyop' olduğu kabul edilen seçmenler, geçmiş deneyimlerini de zaman içinde unutmaktadır. Geçmişteki olayları unutmama hızı ne kadar yüksek ise, hükümetlerin politik dalgalanmalar yaratarak yeniden seçilme olasılıkları da o kadar yüksek olmaktadır.

Oportünistik modelde, yukarıda davranışları açıklanan seçmenler ile karşı karşıya olan hükümetlerin aşağıda verilen oy fonksiyonunu maksimize etmeye çalıştıkları kabul edilmektedir (Schneider ve Frey, 1988:256):

$$V(T) = \int_0^T g[u_t, \pi_t] e^{\rho t} dt \quad (3)$$

Hükümet (3) numaralı oy fonksiyonunu maksimize ederken, ekonominin yapısı ((4) numaralı denklem) ve seçmen davranışları ((5) numaralı denklem) tarafından yaratılan kısıtları dikkate almaktadır:

$$\pi = f(u) + \lambda \pi^e; f(u) < 0, \quad 0 < \lambda < 1 \quad (4)$$

$$\frac{d\pi^e}{dt} = \gamma (\pi - \pi^e); \quad \gamma > 0 \quad (5)$$

Burada g , hükümet politikasının eş zamanlı değerlendirmesini ölçmektedir; işsizlik ve enflasyon oranındaki artış hükümet açısından 'oy kaybı' anlamına gelecektir ($g_u < 0$, $g_\pi < 0$).

12 Oylama kararlarının geçmişteki olaylar bazında verildiği seçmen davranışı, ilgili literatürde "geçmiş dikkate alan" (retrospective) davranış olarak isimlendirilmektedir. Retrospective oylama modelleri için Fiorina (1981)'e bakılabilir.

13 Oportünistik PBC modellerinin temelini oluşturan 'naif' seçmen tipi, 1970'li yılların ortalarından itibaren makroekonomi literatürüne egemen olan rasyonel beklentiler teorisi çerçevesinde yoğun eleştirilere konu olmuş ve 1980'li yılların ortalarına kadar literatürde bir kopukluk yaratmıştır.

Nordhaus (1975)'un çalışmasından sonra, politik devresel dalgalanmalar üzerine geniş bir literatür doğmuş ve çok sayıda ampirik çalışma yapılmıştır. Bununla birlikte, oportünistik modelin teorik düzeyde önemli eleştirilere maruz kalmasının yanı sıra, ampirik çalışmalarda da fazla destek bulamadığı gözlenmektedir. Teorik ve ampirik düzeyde ilk önemli eleştiri McCallum (1978) tarafından yapılmıştır. McCallum, Nordhaus'un çalışmasını, aynı yıl yayımlanan Sargent ve Wallace (1975)'in ulaştığı sonuçlara ters düşmesi açısından eleştirmektedir. Sargent ve Wallace, hükümetlerin, isteseler bile, görev sürelerinin ikinci yarısında düzenli olarak ekonomik canlanma yaratamayacaklarını ileri sürmektedirler; bu dönemde fiyatlarda artış gözlenebilir ve stoklar azalabilir, ancak üretim ve istihdam etkilenmeden kalacaktır. Sargent ve Wallace'in argümanı, beklentilerin rasyonel olduğu ve yalnızca beklenti hatalarının işsizlik oranının "doğal" düzeyinden ayrılmasına yol açtığı varsayımı üzerine kuruludur. Buna göre, ekonomide Nordhaus modelinin temel dayanağı olan Phillips-tipi ilişkiler var olsa da, para ve maliye otoriteleri tarafından kendilerine fayda sağlamak amacıyla kullanılmayacaklardır. Bunun nedeni, seçim zamanı ekonomik genişleme yaratma konusundaki sistematik çabaların özel sektör karar birimleri tarafından öngörülmesi ve bu nedenle reel etkilerin ortaya çıkmamasıdır.¹⁴ Dolayısıyla, McCallum'a göre, Nordhaus-tipi sürecin işlenmesi için, seçmenlerin irrasyonel olmaları gerekmektedir.¹⁵ Oportünistik yaklaşımın diğer savunucuları olan Frey (1978) ile Frey ve Schneider (1978,1981), İngiltere ve iki partili sisteme sahip diğer bazı ülkelere yönelik olarak yaptıkları çalışmalarda, ekonomik koşulların hükümetin popülaritesi üzerindeki etkilerini tanımlayan popülarite fonksiyonu ile hükümetin ekonomiyi manipüle etmek amacıyla politika enstrümanlarını ne şekilde kullandığını gösteren tepki fonksiyonunu biraraya getirerek, yapısal bir siyasi-ekonomik model geliştirmişlerdir.

Nordhaus tipi PBC modellerde politik devresel dalgalanmaların varlığına işaret eden belirtiler şunlardır: (i) Seçimlerin dört yılda bir yapıldığı varsayımı altında, seçim yılı veya seçim döneminin ikinci yarısında ekonomik genişleme; doğal oranın üzerinde reel üretim artışı veya doğal oranın altında işsizlik; (ii) seçimden hemen

14 Cukierman ve Meltzer (1986), Rogoff ve Sibert (1988), Rogoff (1990) ve Persson ve Tabellini (1990) tarafından geliştirilen rasyonel oportünistik modellerde (RPBC), politik devresel dalgalanmaların ortaya çıkışı, hükümetlerin ekonomi yönetimi konusundaki yetenek düzeyleri hakkında seçmenlere oranla sahip oldukları bilgi üstünlüğü çerçevesinde açıklanmaktadır. Seçmenler ile hükümet arasındaki bilgi asimetrisi, seçim öncesinde politika enstrümanlarını (vergiler, transfer ödemeleri, kamu harcamaları, para arzı) kullanarak, yetenek düzeyi yüksek hükümetlerin gerçek kimliklerini açıklamak için 'sinyal' vermelerine veya yeteneksiz hükümetlerin yetenekli bir otorite izlenimi yaratmalarına olanak sağlamakta ve bu şekilde, politika hedef değişkenleri yerine politika enstrümanlarında seçimsel çevrimler gözlenebilmektedir.

15 Price (1997)'a göre, Nordhaus teorisini rasyonel beklentiler yaklaşımının iktisat literatürüne egemen olmaya başladığı dönemlerde ortaya atmuş olsa da, ampirik bulgular teoriyi desteklemiş olsaydı, teorisinin geçerliliğini uzun süre koruması mümkün olabilirdi.

önce veya sonra enflasyonda yükselme eğilimi; (iii) seçim sonrasında resesyon (veya çöküş). Söz konusu modellerde ayrıca, izlenen politikalar ve bu politikaların yarattıkları sonuçlar açısından hükümetler arasında farklılık bulunmadığı, seçimden önce yüksek büyüme veya düşük işsizlik gözlemlendiği takdirde, iktidar partisinden yeniden seçildiği kabul edilmektedir.

Nordhaus tipi oportünistik devresel dalgalanmaların, seçim sonrası resesyon ve bir sonraki seçimden önce canlanma şeklinde gelişen "tipik" yapısı, belirtilen çevrimin sistematik olarak var olup olmadığını araştıran çalışmaların temel çıkış noktasını oluşturmaktadır (Schneider ve Frey, 1988:257). McCallum (1978), 1949-74 dönemi için üç aylık verileri kullanarak, ABD'de işsizlik oranının yapısı ve gelişim çizgisi ile seçim çevrimleri arasındaki ilişkiyi incelemekte ve işsizlik oranı için kurduğu otoregresif denkleme seçimsel çevrim fazının eklenmesinin, ele alınan dönemde görev yapmış hiç bir yönetim için, açıklama gücünü arttırmadığı sonucuna ulaşmaktadır. Lächler (1978, 1982), Beck (1982), Thompson ve Zuck (1983)'da benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. McRae (1981) ise, ABD'de savaş sonrası dönemler için (özellikle Kennedy ve Johnson yönetimleri boyunca), siyaset kökenli ekonomik dalgalanmaların varlığını gösteren bulgular elde etmektedir. Oportünistik model lehine sonuçlar veren bir diğer çalışma, Maloney ve Smirlock (1981)'tur. Ayrıca Paldam (1981), OECD ülkeleri için 1948-75 döneminde, reel ve nominal değişkenler açısından oportünistik dalgalanmaları destekler bulgulara ulaşmaktadır.

IV. PARLAMENTER SİSTEMLERDE POLİTİK DEVRESEL DALGALANMALARIN ANALİZİ

Birinci bölümde genel çerçevesi ve gelişim çizgisi verilen politik devresel dalgalanma teorilerinin uygulama aşamasında, seçim rekabetinin iki parti arasında geliştiği ve seçim zamanlarının dışsal olarak belirlendiği varsayımları özel bir önem kazanmaktadır. Bunun sonucu olarak, ampirik çalışmaların, çoğunlukla, belirtilen varsayımlara uygun sistemlere sahip ülkeler bazında yapıldığı görülmektedir.

Alesina (1997), Avrupa demokrasilerinde hükümetlerin seçim kazanma güdülleri ile yarattıkları ekonomik devresel dalgalanmaların analizi konusundaki güçlükleri, bu ülkelerin kendilerine özgü ekonomik ve siyasi yapılarına dayalı olarak açıklamaktadır. Alesina'ya göre, küçük ve dışa açık ekonomilerde gözlenen ekonomik dalgalanmalar dünya talep koşulları ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle, siyaset kökenli "resesyon" ve "canlanma" dönemlerinin dünya ekonomisindeki gelişmeler de dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, uluslararası para anlaşmaları Avrupa'daki para politikalarını ABD'ye oranla daha fazla sınırlandırmaktadır. Avrupa ülkeleri ile ilgili bir diğer önemli husus, bu ülkelerde işgücü piyasasının kendine özgü yapısı nedeniyle işsizlikte gözlenen sürekliliktir. Bu nedenle, bu ülkelerde işsizliğin tek belirleyicisinin toplam talep politikaları olduğunu söylemek güçtür.

Alesina (1997), ampirik çalışmaların çoğunlukla ABD'ye yönelik olmasının bir diğer nedeni olarak, Avrupa demokrasilerinde seçimlerin zamanlamasının dışsal değil, çoğunlukla içsel olmasını göstermekte ve Lächler (1982), iktidar partilerinin oylarını maksimize eden bir politikanın türetilmesi için, seçim dönemi uzunluğunun veya seçim tarihinin belirlenmesinde rol oynayan faktörlerin saptanması gerektiğini belirtmektedir. Bunun nedeni, demokratik sistemlerin büyük kısmında, seçim dönemlerinin sabit olmasının bir kural olmaktan çok istisna olduğuna ilişkin gözlemlerdir.¹⁶ Parlamentoer rejime sahip ülkelerde, seçim dönemi uzunluğu konusunda kurumsal olarak belirlenmiş bir üst sınır bulunmasına karşın, yasal sürenin bitiminden önce seçim yapılmasını olanaklı kılan bazı durumlar söz konusudur. Ito ve Park (1988) ile Chowdhury (1993), parlamentoer sistemlerde genel seçimlerin yapılması sonucunu doğuran üç koşul sıralamaktadır: (i) anayasada belirtilen yasal iktidar süresinin sonra ermesi, (ii) parlamentoda hükümete karşı güvensizlik oyunun kabul edilmesi ve (iii) hükümetin parlamentoyu feshetme kararı alması. Lächler, sayılan faktörlere, devlet başkanının girişimi ve yasama organlarının bir çıkmaz ile karşı karşıya kalması durumlarını da ilave etmektedir. (ii). ve (iii). koşulların varlığında, seçimlerin yasal sürenin bitiminden önce yapılabilme olasılığı, parlamentoer sistemlerdeki hükümet davranışlarını ve politik devresel dalgalanmaların ortaya çıkışını, ABD gibi başkanlık sistemine sahip ve seçimlerin yasal sürenin sonunda yapıldığı ülkelere farklı hale getirmektedir. Buna göre, güvensizlik oyu ile iktidarı kaybetme olasılığı, hükümetin seçim dönemi uzunluğunu kontrol veya tahmin edebilmesini güçleştirmekte, dolayısıyla seçim tarihi hükümet açısından tesadüfi bir değişken haline gelebilmektedir (Lächler, 1982:111). Bu koşullar altında, hükümetlerin seçim kazanma amaçları doğrutusunda ekonomiyi manipüle etme yetenekleri sınırlanmakta ve oportünistik devresel dalgalanmaların ortaya çıkma olasılığı azalmaktadır. Güvensizlik oyunun kabul edilme olasılığının hükümet davranışları üzerine getirdiği sınırlama çok güçlü olduğu takdirde, parlamentoer sistemlerde politik devresel dalgalanmaların ortaya çıkmaması veya ender olarak gözlenmesi mümkündür. Seçim tarihlerinin içsel olarak belirlenmesine yol açan bir diğer unsur, hükümetin parlamentoyu feshedebilme olanağıdır. Bu durumda hükümet, seçim tarihini yeniden seçilme şansını maksimize edecek şekilde saptama yönünde stratejik bir güdü kazanabilmekte, dolayısıyla seçim tarihi önemli bir politika değişkeni haline gelebilmektedir. Buna göre, hükümetin popülaritesini arttıran olumlu ekonomik koşulların var olması halinde seçimlerin yasal süre tamamlanmadan yapılması mümkün olduğu gibi, popülaritenin düşük olduğu dönemlerde ertelenmesi de gündeme gelebilmektedir. Ito ve Park (1988:233), parlamentoer sistemlerde

16 Alesina, Roubini ve Cohen (1997), analize dahil ettikleri 18 ülkeden 14'ünde seçim tarihlerinin içsel olarak belirlendiğini göstermektedirler. Bu ülkeler, Avustralya, Avusturya, Almanya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İtalya, Japonya, Kanada ve Yeni Zelanda'dır.

parlamentoyu feshedebilme olanağının, hükümetin karar problemini ve ekonometrik tahmin problemini karmaşık hale getirdiğini ileri sürmektedir.¹⁷

144

Literatürde, parlamenter sistemlerin yukarıda açıklanan farklılıkları dikkate alınarak, hükümet davranışlarına ilişkin iki hipotez ortaya atılmıştır. Birinci hipotez, hükümetin parlamentodaki desteğini yitirmesi, pozisyonunu güçlendirmek istemesi veya gücü yeniden ele geçirmesini sağlayacak olumlu ekonomik koşulların varlığı gibi nedenler ile parlamentoyu dağıtarak, erken seçim istemesi olasılığı çerçevesinde geliştirilmiştir. Inoguchi (1981) belirtilen hükümet davranışını “siyasi sörf” (political surfing), Ito ve Park (1988) “oportünistik kabine” hipotezi olarak isimlendirmektedir. Siyasi sörf hipotezine göre hükümet, seçim istemek için, yüksek büyüme/düşük işsizlik veya düşük enflasyonun geçerli olduğu ‘doğru an’ı beklemeyi tercih etmekte; başka bir deyişle, ekonomiyi yeniden seçilme amacı doğrultusunda manipüle etmek yerine kamu sektörü dışında pozitif arz şoklarının meydana gelmesini beklemektedir. Kuşkusuz, hükümetin erken seçim istemek için bekleyebileceği süre yasal iktidar süresi ile sınırlıdır. Buradan hareketle, ekonomik performansın bir fonksiyonu olarak tanımlanan ‘erken seçim isteme eşiği’ nin yasal sürenin bitimine doğru değişeceği ileri sürülmektedir (Ito ve Park, 1988:234). Buna göre, başbakan veya koalisyon hükümetini oluşturan parti üyeleri, mümkün olduğu kadar uzun süre görevde kalmayı arzuluyor olsalar da, seçim için ‘doğru’ zaman yasal sürenin sonuna doğru yakalanmaktadır (Chowdhury, 1993:1107).

Parlamenter sistemlerde hükümet davranışı hakkında ortaya atılan ikinci hipotez, seçim zamanının ekonomi dışı faktörler tarafından belirlendiği varsayımı üzerine kuruludur. Buna göre, siyasi skandallar vb. olumsuz gelişmeler sonucu hükümete karşı güvensizlik oyunun kabul edilmesi durumunda, parlamenter sistemin başkanlık sistemine benzer şekilde işlediği söylenebilir: Seçim tarihi bir kez saptandıktan sonra, hükümetin devresel dalgalanma zirvelerini (veya diplerini) seçim zamanı ile uyumlu hale getirebilmek amacıyla para ve maliye politikalarını kullanarak, ekonomiyi manipüle etmesi mümkündür. Bu davranış, hükümetin yeniden seçilme kaygılarıyla ekonomiyi manipüle etme olanağını vurgulaması nedeniyle, Nordhaus tipi oportünistik davranışa karşılık gelen “manipülatif” hipotez olarak isimlendirilmektedir (Ito, 1990). Bununla birlikte, bu koşullar altında hükümetin seçim tarihi üzerinde sahip olduğu kontrolün zayıflaması, manipülatif hipotezin öngördüğü politik devresel dalgalanmaları Nordhaus tipi dalgalanmalardan farklı hale getirmektedir.

Parlamenter sisteme sahip gelişmekte olan ülkeler bazında yapılan ampirik çalışmalarda dikkate alınması gereken ilave bir durum söz konusudur ki, bu hükümet ile ekonomi politikalarını yürütmekle görevli kurumlar arasındaki ilişkinin yapısıdır. Bu tip ülkelerin büyük kısmında, istikrar politikalarının yürütülmesinden sorumlu kurumlar hükümet ile yakın bir ilişki içindedir. Para politikaları, zaman

17 Belirtilen problem, V. kısımda açıklanmaktadır.

zaman bağımsız oldukları ifade edilen merkez bankaları tarafından yürütülmekte ise de, gerçekte doğrudan hükümet tarafından kontrol edilebilmekte veya izleyecekleri politikalar konusunda hükümetin kararları doğrultusunda davranma durumunda kalabilmektedirler. Maliye politikasının yürütülmesinden sorumlu kurumlar ise, hükümetler tarafından belirlenen politikaları uygulamakla yükümlüdür. Dolayısıyla, gelişmekte olan ülkelerde sıklıkla gözlenen hükümet-politika otoritesi ilişkileri, para ve maliye politikalarının doğrudan hükümetin tercihlerini yansıtmaması sonucunu doğurabilmektedir. Bu koşullar altında, hükümetlerin ekonomiyi seçim kazanma amaçlarına yönelik olarak manipüle etme eğilimine sahip olmaları, ekonomik politika enstrümanlarında seçim zamanları civarında ortaya çıkan dalgalanmalar yaratabilmektedir. Hükümet ile politika otoriteleri arasındaki ilişki, parlamenter sisteme sahip gelişmekte olan ülkelerde politik devresel dalgalanmaların ortaya çıkma olasılığını arttırmaktadır. Buna karşılık, bu tip ülkelere yönelik ampirik çalışmaların yok denecek kadar az olması şaşırtıcı bir durumdur. Bu konudaki ender çalışmalara verilebilecek en iyi örnek, Chowdhury (1993)'nin Hindistan için siyasi-ekonomik karşılıklı etkileşim modelini test ettiği çalışmadır.

V. MODEL VE TAHMİN SÜRECİ

Cargill ve Hutchison (1991), parlamenter sistemlerdeki politik devresel dalgalanmaların açıklanması amacıyla yönelik olarak ortaya atılan manipülatif ve siyasi sörf hipotezlerinin, söz konusu sistemlerdeki ekonomik dalgalanmalar ile seçim zamanlaması arasındaki potansiyel iki yönlü geri bildirim (feedback) ilişkisine işaret ettiğini belirtmektedirler. Daha önce açıklandığı gibi, parlamenter sistemlerde ekonomi politikaları seçim zamanı civarında devresel dalgalanma zirveleri veya dipleri yaratacak şekilde yürütülebildiği gibi, hükümetin seçim tarihini makroekonomik değişkenlerdeki olumlu gelişmelere göre belirlemesi de mümkün olmaktadır. Makroekonomik politikalar ile seçim zamanlaması arasındaki potansiyel karşılıklı etkileşim, politik devresel dalgalanmaların tek denklem tahminlerinde eşanlılık sapması (simultaneity bias) problemi ile karşılaşılma olasılığını gündeme getirmektedir. Eşanlılık sapması probleminden kurtulmanın bir yolu, ekonomik politika değişkeni ile seçim değişkeninin içsel olarak belirlendiği bir eşanlı denklem sisteminin tahmin edilmesidir.

Bu çalışmada, seçim zamanlamasının iki değerli (dichotomous) içsel bir değişken ve enflasyon oranının sürekli bir içsel değişken olarak getirildiği iki denklemlilik eşanlı denklem sistemi tahmin edilerek, Türkiye'de 1986-1997 döneminde seçim zamanlamasının enflasyon oranı için ve enflasyon oranının seçim zamanlaması için açıklayıcı bir değişken olup olmadığı araştırılmaktadır. Seçim zamanlaması ile politika değişkenleri arasındaki karşılıklı ilişkinin incelendiği çalışmalarda, teorik literatürde öngörüldüğü gibi, esas olarak işsizlik oranı veya reel üretim artış oranı temel politika değişkeni olarak tanımlanmaktadır. Çalışmamız,

politik devresel dalgalanmaların varlığını işsizlik oranı yerine enflasyon oranı itibarıyla test etmesi açısından diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Türkiye’de özellikle son yıllarda enflasyon probleminin en önemli ekonomik problem olduğu konusunda bir görüş birliği sağlanmış olduğu söylenebilir. Ayrıca, hükümetlerin KİT ürünleri fiyat artışlarını seçim sonrasına erteleyerek, seçim öncesinde enflasyonda düşme olduğu izlenimi yaratma çabaları da bilinmekte ve gözlenmektedir. Belirtilen nedenler, politik devresel dalgalanmaların varlığını test etmek amacıyla temel politika değişkeni olarak enflasyon oranını seçmiş olmamızı açıklamaktadır.

Çalışmamızda, Tobin (1958) tarafından ortaya atılan, Nelson ve Olson (1977) tarafından eşanlı denklem sistemlerine genişletilen ‘eşanlı-denklemler Tobit’ modeli tahmin edilecektir. Eşanlı-denklemler Tobit modeli aşağıda verilen iki denklemlerle model ile açıklanabilir (Amemiya, 1979):

$$y_1 = \alpha_1 y_2 + B_1 X_1 + u_1 \quad (6)$$

$$y_2^* = \alpha_2 y_1^* + B_2 X_2 + u_2 \quad (7)$$

burada $y_2 = \begin{cases} 1 & y_2 > 0 \text{ ise} \\ 0 & \text{diğer durumlarda} \end{cases}$

(6) ve (7) numaralı denklemlerde y_1 gözlenen sürekli bir değişken (enflasyon oranı) ve y_2^* kalitatif tepki değişkenidir. y_2^* değişkeninin gözlenebilir olmadığı ve bir kukla değişkeni ile ölçülebileceği kabul edilmektedir. y_2 kukla değişkeni (seçim), belirli bir dönemde seçim yapıp ($y_2 = 1$) yapılmadığını ($y_2 = 0$) göstermekte; X_1 ve X_2 , sırasıyla enflasyon oranı ve seçim kararını etkileyen önceden belirlenmiş (predetermined) değişkenler setini ifade etmektedir.

(6) denkleminde, α_1 ’in istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir değer alması, hükümetin devresel dalgalanma zirve(veya dip)lerini seçim zamanı ile uyumlu hale getirecek şekilde ekonomiyi manipüle ettiğini ifade eden “manipülatif” hipotezin desteklendiği anlamına gelmektedir. Hükümetin seçim için ‘doğru an’ı (düşük enflasyon) beklediğini ifade eden “siyasi sörf” hipotezinin geçerliliği ise, (7) denkleminde α_2 katsayısının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmasını gerektirmektedir.

Tahmin periyodumuz 1986:01-1997:10 arasını kapsamakta ve aylık veriler kullanılmaktadır. Enflasyon denkleminde, sabit terim dışında, yer alan önceden belirlenmiş değişkenler, reel üretim artış oranı ve döviz kuru (ABD doları) artış oranıdır. Enflasyondaki ataleti yansıtmak üzere, gecikmeli değerleri de denkleme getirilmektedir. Seçim değişkeni, T seçimin yapıldığı ayı göstermek üzere, T-6’dan T’ye kadar 1 ve diğer durumlarda 0 değerini almaktadır. Temel enflasyon denklemi, daha sonra, bir önceki seçimden sonra geçen zaman (GZ) ve iki kukla değişkenin

ilavesi ile genişletilmektedir. D_{90-91} kukla değişkeni, Ağustos 1990'da başlayan ve Şubat 1991'de sona eren Körfez krizinin olası etkisini test etmek amacıyla getirilmekte ve 1990:08'den 1991:02'ye kadar 1, diğer durumlarda 0 değerini almaktadır. D_{94} kukla değişkeni, 5 Nisan kararlarının enflasyon oranında yarattığı etkiyi yansıtmakta ve 1994:04 için 1, diğer durumlarda 0 değerini almaktadır. GZ değişkeni, seçim isteme olasılığının tahmin edicisi olarak getirilmekte ve beş yıllık yasal sürenin bitimine doğru erken seçim isteme olasılığında artış olup olmadığını göstermektedir.

147

Tablo 1. Enflasyon Denklemi Tahmin Sonuçları

Bağımlı değişken	Tek denklem (EKKY) tahminleri			Denklem sistemi tahminleri		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Sabit	0.022 (4.70)	0.027 (6.97)	0.027 (5.54)	0.027 (2.44)	0.028 (2.40)	0.028 (2.43)
Seçim	0.001 (-0.15)	0.001 (-0.01)	0.001 (0.04)	-0.043 (-0.76)	-0.054 (-0.87)	-0.053 (-0.91)
π_{t-1}	0.263 (3.22)	0.257 (3.78)	0.256 (3.76)	0.215 (3.34)	0.247 (2.56)	0.243 (3.27)
y_{t-3}	0.032 (1.21)	0.030 (1.26)	0.030 (1.25)	0.098 (1.67)	0.111 (1.73)	0.110 (1.82)
e_t	0.321 (5.24)	0.160 (2.20)	0.159 (2.23)	0.337 (7.04)	0.328 (6.47)	0.328 (6.50)
D_{90-91}		0.006 (0.63)	0.008 (0.72)			
D_{94}		0.109 (3.71)	0.109 (3.82)			
GZ			0.001 (-0.119)			
R^2	0.20	0.22	0.22			
SSE	0.20	0.20	0.20			
DW	1.94	1.90	1.90			
s.d.	138	138	138			

Notlar: (4), (5) ve (6). sütunlardaki sonuçlar, Tablo 2'nin (7), (8) ve (9). sütunlarındaki modeller ile birlikte tahmin sonuçlarını vermektedir. Parantez içindeki rakamlar t-istatistiklerini göstermektedir. π_t ve π_{t-1} , sırasıyla, içinde bulunulan dönem ve bir önceki dönem enflasyon oranlarını, y_{t-3} üç dönem önceki reel büyüme oranını, e_t içinde bulunulan dönem döviz kuru artış oranını ifade etmektedir.

(7) numaralı seçim denklemine getirilecek ekonomi-dışı siyasi değişkenlerin belirlenmesi görece olarak zor bir konudur. Burada temel seçim denklemine, sabit terim, enflasyon oranı ve son seçimden sonra geçen zamanın (GZ) getirilmesi uygun bulunmuştur. Temel denkleme, daha sonra, iki kukla değişken ve hükümette yer alan

parti/partilerin önceki seçimde kazandığı sandalye yüzdesini gösteren bir değişken (S_{t-1}) ilave edilmektedir. Hükümetin parlamentodaki gücünün göstergesi olan S_{t-1} değişkeni, bu gücün seçim isteme olasılığı üzerindeki etkilerinin araştırılması amacıyla denkleme ilave edilmektedir. D_{95} kukla değişkeni, Tansu Çiller'in kurduğu azınlık hükümetine karşı kabul edilen güvensizlik oyunun erken seçim isteme olasılığına etkisini yansıtmakta ve 1995:10 için 1, diğer durumlarda 0 değerini almaktadır. D_{96} kukla değişkeni, Susurluk olayının olası etkisini yansıtan bir 'skandal' değişkeni olarak denkleme ilave edilmekte ve 1996:11 için 1, diğer durumlarda 0 değerini almaktadır.

(7) numaralı seçim denklemi daha sonra alternatif değişkenlerin getirilmesi ile genişletilmektedir. Temel denklemin uzantıları niteliğindeki denklemlerde yer alan değişkenlerden birisi, düşük enflasyon ile önceki seçimden sonra geçen zamandaki artışın birleşik etkisini gösteren ($\pi_t \times GZ$) değişkendir. Ayrıca, enflasyon oranının hükümet politikalarının sonucu olan ve olmayan kısımları ayrıştırılarak, seçim isteme olasılığı üzerindeki etkileri tahmin edilmektedir. Enflasyonu, politika kaynaklı ($P\pi_t$) ve hükümetin izlediği politikalardan bağımsız kısımlara ($PO\pi_t$) ayırmak amacıyla, ilk olarak enflasyonun para arzı ve kamu harcamalarının eşzamanlı ve gecikmeli değerleri üzerine regresyonu yapılmakta ve tahmin edilen serinin politika kaynaklı kısmı temsil ettiği kabul edilmektedir. Regresyonun hata terimleri ise, enflasyonun politika kaynaklı olmayan, başka bir deyişle hükümetin izlediği politikalardan bağımsız kısmını temsil etmek üzere seçim denklemine getirilmektedir. Son olarak, politika kaynaklı olmayan enflasyon ile son seçimden sonra geçen zamanın çarpımı ($PO\pi_t \times GZ$), bileşik etki değişkeni olarak ilave edilmektedir.

Seçim zamanlamasının enflasyon üzerindeki etkilerini araştırmak için, (6) denklemi En Küçük Kareler Yöntemi ve doğrusal olmayan eşanlı sistem yöntemi ile tahmin edilmekte, sonuçlar Tablo 1'de verilmektedir. Tablo 1'deki sonuçlar, seçim zamanlamasının enflasyon üzerinde etkili olmadığını göstermektedir. Doğrusal olmayan eşanlı denklem sistemi tahminlerinde, seçim değişkeni, manipülatif hipotezin öngördüğü şekilde negatif işaret taşıyor olmasına karşın, katsayının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Gerek tek denklem gerekse sistem tahminleri, t-1 dönemindeki enflasyonun t dönemi enflasyonu üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, enflasyonun kendini besleyen bir sürece dönüştüğü şeklindeki gözlemleri doğrular niteliktedir. Benzer şekilde, aynı dönem döviz kuru artış oranının enflasyon üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Tek denklem tahminlerinde pozitif, ancak istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülen reel üretim artışının üç dönem önceki değeri, eşanlı sistem tahminlerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmaktadır. Bu durum, enflasyon ile reel üretim artış oranı arasında kısa dönem Phillips eğrisinin öngördüğü pozitif ilişkinin

Türkiye'de var olduğu anlamına gelmektedir. Tek denklem tahminlerinde D_{94} değişkeninin katsayısının pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunması, 5 Nisan kararlarının enflasyon üzerinde bir sıçrama etkisi yaptığını doğrulamaktadır.

Tablo 2'de verilen tek denklem probit ve sistem tahminleri, enflasyon oranının seçim zamanlaması üzerinde etkiye sahip olmadığını göstermekte ve siyasi sörf hipotezinin ele alınan dönemde Türkiye için doğrulanmadığı anlamına gelmektedir. Gerek tek denklem gerekse sistem tahminleri, son seçimden sonra geçen zamanın, teorik beklentilere uygun biçimde, seçim isteme olasılığını arttırdığını göstermektedir. Tahmin sonuçları, 1995 yılında hükümete karşı güvensizlik oyu kabulünün ve 1996 yılında yaşanan Susurluk kazasının hükümetin erken seçim isteme olasılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkiye sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, enflasyonun hükümet politikası kaynaklı olan ve olmayan kısımlarının da herhangi bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Benzer şekilde, enflasyonun farklı kısımları ile son seçimden sonra geçen zamanın çarpımı olarak

149

Tablo 2. Seçim Denklemi Tahmin Sonuçları

Bağımlı değişken: seçim	Tek denklem (Probit) tahminleri						Sistem tahminleri		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Sabit	-1.758 (-5.96)	-1.712 (-5.79)	-3.44 (-1.94)	-2.083 (4.34)	-1.654 (-6.09)	-1.690 (-6.20)	-0.050 (-0.64)	-0.140 (-0.91)	-0.139 (-1.04)
π_t	0.891 (0.61)	0.774 (0.53)	0.776 (0.51)						2.131 (0.96)
GZ	0.026 (2.91)	0.024 (2.63)	0.027 (2.97)	0.028 (3.06)	0.023 (2.63)	0.026 (2.91)	0.008 (2.22)	0.008 (2.01)	0.008 (2.31)
D_{95}		8.741 (0.00)							
D_{96}		-6.631 (0.00)							
S_{t-1}			2.796 (0.96)						
$P\pi_t$				6.996 (0.94)				2.265 (0.63)	
$PO\pi_t$				2.198 (0.75)				2.029 (0.83)	
$PO\pi_t \times GZ$					-0.147 (-1.44)		0.051 (0.74)		
$x_t \times GZ$						-0.027 (-0.64)			

Notlar: (7), (8) ve (9). sütunlardaki sonuçlar, Tablo 1'in (4), (5) ve (6). sütunlarındaki modeller ile birlikte tahmin sonuçlarını vermektedir.

tanımlanan bileşik etki değişkenlerinin de istatistiksel olarak anlamlı etki yaratmadığı görülmektedir. Bu sonucun, enflasyonun seçim zamanlaması üzerinde etkiye sahip olmamasından kaynaklandığı söylenebilir. Tek denklem tahminleri, bir önceki seçimde kazanılan sandalye yüzdesinin de seçim zamanlamasını etkilemediğini göstermektedir.

150

VI. ÖZET VE SONUÇLAR

Genel çerçevesi siyasete ekonomik yaklaşımda çizilen ve pozitif politik iktisatın önemli araştırma konularından birisini oluşturan politik devresel dalgalanmalar teorisi, seçim rekabetinin iki parti arasında geliştiği ve seçim zamanlarının dışsal olarak belirlendiği varsayımları üzerine kuruludur. Oportünistik modellerde, ekonomide gözlenen devresel dalgalanmaların hükümetlerin seçim kazanma amaçları doğrultusunda ekonomiyi manipüle etme çabalarının bir sonucu olduğu kabul edilmektedir.

Parlamente sistemine sahip ve birden fazla partinin iktidar için rekabet ettiği ülkeler üzerine yapılan ampirik çalışmalarda, PBC literatüründeki temel varsayımların geçerliliğini kaybedeceği açıktır. Bunun nedeni, parlamente sistemine sahip ülkelerin kendilerine özgü bazı farklılıklar sergilemeleridir. Parlamente sistemine sahip ülkelerde oportünistik modelin öngörülerinin test edilmesi açısından önem taşıyan husus, bu ülkelerde hükümetin parlamentoyu feshederek erken seçim isteme olanağına sahip olmasıdır. Bu durum, seçim zamanlarını dışsal olarak belirlenen bir değişken olmaktan çıkarmakta ve içsel bir değişken konumuna getirmektedir.

Parlamente sistemine sahip ülkelerin yukarıda belirtilen özellikleri, literatürde bu ülkelerde politik devresel dalgalanmaların varlığının test edilmesine yönelik iki farklı hipotezin ortaya atılması sonucunu yaratmıştır. Manipülatif hipotez, hükümetin Nordhaus tipi oportünistik modelin öngörülerine uygun biçimde, ekonomiyi seçim tarihi civarında manipüle ettiğini ifade etmektedir. Siyasi sörf hipotezi ise, hükümetin ekonomiyi manipüle etmeksizin seçim istemek için 'doğru an'ı (yüksek büyüme/düşük işsizlik veya düşük enflasyon) beklediğini; başka bir deyişle hükümetin özel kesim kaynaklı devresel dalgalanmalar üzerinde sörf yaptığını ifade etmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye'de 1986-1997 dönemine ait aylık veriler kullanılarak, manipülatif ve siyasi sörf hipotezleri test edilmektedir. Enflasyon oranı, hükümetin seçim kazanma amaçları doğrultusunda kullanabileceği veya seçim için doğru anı yakalamada gösterge olarak kullandığı değişken olarak kabul edilmiştir. Enflasyon ve seçim değişkeninin içsel olarak tanımlandığı denklemlerin tek tek ve sistem tahminleri, şaşırtıcı bazı sonuçlar ortaya koymaktadır. Tahminlerimiz, enflasyon ile seçim zamanlaması arasında karşılıklı bir ilişkinin bulunduğu şeklindeki

beklentilerin tersine, manipülatif ve siyasi sörf hipotezlerinin doğrulanmadığını göstermektedir. Gözlemlerimize ve yaygın kabul edilen görüşe aykırı bu sonuçların, tahmin edilen modele getirilen değişkenlerin yapısı ve Türkiye ekonomisinin kendine özgü koşulları dikkate alınarak değerlendirilmesinin uygun olacağı kanısındayız. Modelimizin politika enstrümanları yerine politika hedefleri (enflasyon oranı) itibariyle tanımlanmasının, söz konusu şaşırtıcı sonuçların elde edilmesinde etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca, seçim öncesi izlenen politikaların sonuçları itibariyle ortaya çıkan gecikmeler, manipülatif hipotezin doğrulanmaması sonucunu yaratmış olabilir. Buradan hareketle modelin, transfer harcamaları, kamu harcamaları gibi hükümetin doğrudan kontrolü altındaki değişkenlerin getirilmesi ile yeniden tahmin edilmesinin yararlı olacağı söylenebilir. Manipülatif ve siyasi sörf hipotezlerinin doğrulanmamasının, enflasyon sürecinin kendi yapısından kaynaklanmış olabileceği de belirtilmelidir. Türkiye’de uzun süredir yaşanan yüksek düzeyli kronik enflasyon problemi, hükümetlerin seçim öncesi enflasyonu düşürerek ekonomiyi manipüle etme çabalarını sınırlandıran bir faktör olarak değerlendirilebilir. Buna göre, yüksek oranlı kronik enflasyonda yaratılacak bir düşüşün, seçmenler nezdinde enflasyon probleminin ortadan kalktığı şeklinde yorumlanmasının güç olacağı açıktır. Ele alınan dönemde, hükümetlerin inandırıcılıktan ve ilan edilen enflasyonu düşürme politikalarının güvenilirlikten yoksun olduğu dikkate alınırsa, böyle bir yorumun gerçeklere ters düşmediği kolaylıkla söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Alesina, Alberto (1997), “Politics and Business Cycles in Industrial Democracies” in **Independent Central Banks and Economic Performance**, (Ed.) S. C. W. Eijffinger, UK: Edward Elgar Publishing Ltd.
- Alesina, Alberto, Nouriel Roubini and Gerald D. Cohen (1997), **Political Cycles and the Macroeconomy**. Cambridge, MA: MIT Press.
- Alt James E. and Kenneth A. Shepsle (1990), **Perspectives on Positive Political Economy**, Cambridge: Cambridge University Press.
- Amemiya, Tekashi (1979), “The Estimation of a Simultaneous-Equation Tobit Model”, **International Economic Review**, Vol.20, No.1, pp.169-181.
- Arrow, Kenneth. J., (1951), *Social Choice and Individual Values*. New York: Wiley.
- Beck, Nathaniel (1982), “Does There Exist a Political Business Cycle?” **Public Choice**, Vol.38, No.2, pp.205-12.
- Black, Duncan (1958), **Theory of Committees and Elections**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buchanan, James (1954), “Individual Choice in Voting and the Market”, **Journal of Political Economy**, Vol.42, No.4, pp.334-43.

- and Gordon Tullock (1962), **The Calculus of Consent**. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Cargill, Thomas F. and Michael M. Hutchison (1991), "Political Business Cycles with Endogenous Election Timing: Evidence From Japan", **Review of Economics and Statistics**, Vol.73, pp.733-39.
- Chowdhury, Adhur R. (1993), "Political Surfing over Economic Waves: Parliamentary Election Timing in India", **American Journal of Political Science**, Vol.37, No:4, pp.1100-18.
- Cukierman, Alex and Allan Meltzer (1986), "A Positive Theory of Discretionary Policy, the Cost of Democratic Government, and the Benefits of a Constitution", **Economic Inquiry**, Vol.24, pp.367-88.
- Downs, Anthony (1957), **An Economic Theory of Democracy**. New York: Harper and Row.
- Fair, Ray C. (1978), "The Effect of Economic Events on Votes for President", **Review of Economics and Statistics**, Vol.60, No:2, pp.159-73.
- Feiwel, G. R. (1974), "Reflection on Kalecki's Theory of Political Business Cycle", **Kyklos**, Vol.27, No:1, pp.21-48.
- Fiorina, M. (1981), **Retrospective Voting in American National Elections**, New Haven: Yale University Press.
- Frey, Bruno S. (1978), **Modern Political Economy**, Oxford: Martin Obertso
- and Friedrich Schneider (1978), "An Empirical Study of Politico-Economic Interaction in the United States", **Review of Economics and Statistics**, Vol.60, No:2, pp.174-83.
- , (1981), "A Politico-Economic Model of the U.K.: New Estimates and Predictions", **Economic Journal**, Vol.91, pp.737-40.
- Hibbs, Douglas A. Jr. (1977), "Political Parties and Macroeconomic Policy", **American Political Science Review**, Vol.71, pp.1467-87.
- Hibbs, Douglas A. Jr. (1987), **The Political Economy of Industrial Democracies**. Cambridge: Harvard University Press.
- Inoguchi, Takoshi (1980), "Economic Conditions and Mass Support in Japan, 1960-1976", in **Models of Political Economy**, (Ed.) P. Whiteley, Beverly Hills, CA: Sage.
- Inoguchi, Takoshi (1981), "Explaining and Predicting Japanese General Elections, 1960-1980", **Journal of Japanese Studies**, Vol.7, pp.255-318.
- Ito, Takatoshi (1990), "The Timing of Elections and Political Business Cycles in Japan", **Journal of Asian Economics**, Vol.1, pp.135-56.
- and Jin Hyuk Park (1988), "Political Business Cycles in the Parliamentary System", **Economics Letters**, Vol.27, pp.233-38.
- Kernell, Sam (1978), "Explaining Presidential Popularity", **American Political Science Review**, Vol.72, pp.506-22.

- Lächler, Ulrich (1978), "The Political Business Cycle: A Complementary Study", **Review of Economic Studies**, Vol. 45, pp.131-43.
- (1982), "On Political Business Cycles with Endogenous Election Dates", **Journal of Public Economics**, Vol.17, pp.117-17.
- Leijonhufvud, Axel (1988), Foreword, in **Models of Political Economy**, (Ed.) **153**
Thomas D. Willett, Durham: Duke University Press.
- MacRae, Duncan (1977), "A Political Model of the Business Cycle", **Journal of Political Economy**, 85: 239-264.
- , (1981), "On the Political Business Cycle", in **Contemporary Political Economy**, (Eds.) D. A. Hibbs and H. Fassbender. Amsterdam: North-Holland: 169-84.
- Maloney, Kevin J. and Michael L. Smirlock (1981), "Business Cycles and the Political Process", **Southern Economic Review**, Vol.6, No:2, pp.253-70.
- McCallum, Bennett T. (1978), "The Political Business Cycle: An Empirical Test", **Southern Economic Journal**, Vol.43, No:3, pp.504-15.
- Miller, Gary J. (1997), "The Impact of Economics on Contemporary Political Science", **Journal of Economic Literature**, Vol.35, pp.1173-204.
- Mueller, John (1970), "Presidential Popularity from Truman to Johnson", **American Political Science Review**, Vol.64, pp.18-34.
- Nannestad, Peter and Martin Paldam (1994), "The VP-function: A Survey of the Literature on Vote and Popularity Functions after 25 Years", **Public Choice**, Vol.79, pp.213-45.
- Nelson, F. and L. Olson (1977), "Specification and Estimation of a Simultaneous-Equation Model with Limited Dependent Variables"; Social Science Working Paper, No. 149, California Institute of Technology.
- Nordhaus, William A. (1975), "The Political Business Cycle", **Review of Economic Studies**, Vol.42, No:2, pp.169-90.
- Olson, Mancur (1965), **The Logic of Collective Action**, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Paldam, Martin (1981), "An Essay on the Rationality of Economic Policy: The Test Case of the Election Cycle", **Public Choice**, Vol.37, pp.287-98.
- Persson, Torsten and Guido Tabellini (1990), **Macroeconomic Policy, Credibility, and Politics**. Chur, Switzerland: Harwood Academic Publishers.
- Price, Simon (1997), "Political Business Cycles and Macroeconomic Credibility: A Survey", **Public Choice**, Vol.92, pp. 407-27.
- Riker, William H. and Peter C. Ordeshook (1968), "A Theory of the Calculus of Voting", **American Political Science Review**, Vol.62, No:1, pp.25-43.
- Rogoff, Kenneth (1990), "Equilibrium Political Budget Cycles", **American Economic Review**, Vol.80, pp.21-36.
- and Anne Sibert (1988), "Elections and Macroeconomic Policy Cycles", **Review of Economic Studies**, Vol.55, pp.1-16.

- Sargent, Thomas J. and Neil Wallace (1975), "Rational Expectations, the Optimal Monetary Instrument and the Optimal Money Supply Rule", **Journal of Political Economy**, Vol.83, pp. 241-54.
- Schneider, Friedrich and Bruno S. Frey (1988), "Politico-Economic Models of Macroeconomic Policy: A Review of the Empirical Evidence", in **Political Business Cycles**, (Ed.) Willett, T. D., London: Duke University Press.
- Schultz, Kenneth A. (1995), "The Politics of the Political Business Cycle", **British Journal of Political Science**, Vol.25, No:1,pp.79-99.
- Telatar, Funda (1999), "Makroekonomi-Siyaset İlişkileri: Politik Devresel Dalgalanmalar", **Ekonomik Yaklaşım**, Vol.31, No:9, pp.37-60.
- Thompson, William and Gary Zuck (1983), "American Elections and International Electoral-Economic Cycle: A Test of the Tufte Hypothesis", **American Journal of Political Science**, Vol.77, No:2, pp.364-74.
- Tobin, James (1958), "Estimation of Relationships for Limited Dependent Variables", **Econometrica**, Vol. 26, pp. 24-36.
- Whiteley, Paul (Ed.) (1980), **Models of Political Economy**, London: Sage Publications.